

Høringsuttalelse tilknyttet høringsnotatet «Bedre velferdstjenester for barn og unge som har et behov for et sammensatt tjenestetilbud. Samarbeid, samordning og barnekoordinator».

Generelle innspill

Formålet med forslaget tilknyttet høringen er meget positivt. Å innføre en lik plikt for alle velferdstjenester til å samarbeide om oppfølging av barn og unge som har behov for sammensatte tjenester er bra. Det er viktig at tjenester og instanser har som mål å samarbeide tettere og bistå hverandre i arbeidet med å gi best mulig tilbud til utsatte barn og unge. Det er viktig at slikt arbeid forplikter. Videre er det positivt at det skal komme en Likeverdsreform som kan styrke systematikken i samarbeidet. Systemrettet arbeid kan bidra til at arbeidet ikke blir tilfeldig, mangelfullt eller fraværende. Dette er derfor sentralt å få til i tverrsektorielt samarbeid, og særlig for sektorer som arbeider med barn og unge. Vi er derfor meget positive til høringsnotatet og fokuset forslaget har på disse punktene.

Samtidig synes dette å være en kompleks høring som berører mange lover. Den er derfor tidvis vanskelig å forstå i sin helhet og det er tidvis utfordrende å vite hvordan noen av forslagene vil kunne slå ut i praksis. Forslagene innebærer både individrettet og systemrettet arbeid. Det kan med fordel vurderes å forenkle fremstillingen noe for å sikre at de som blir involvert av de ulike forslagene forstår dette. Vi ønsker også å spille inn at flere av detaljene i forslagene med fordel kan forskriftsfestes. Flere moment som omhandler samarbeid rundt enkeltbarn er sentrale. Det bør derfor komme frem faglige perspektiv på hva samarbeid som vil fremskaffe god oppfølging av enkeltbarn vil inneholde, samt hvilke oppgaver som vil kunne forventes av de involverte partene. Generelt bør slike punkt utdypes ytterligere. Videre bør det utarbeides vilkår for når samarbeid inntre slik at dette blir så likt som mulig på systemnivå.

Da forslaget i høringen omfatter mange instanser og påvirker i større eller mindre grad ulike lover og regelverk, oppleves det tidvis utfordrende å med sikkerhet forstå hva forslagene i praksis vil kunne innebære. Dette vil nok også gjelde for de familiene forslaget vil berøre. Det foreslås at formuleringene på et generelt plan konkretiseres og henspeiler i større grad hva forslagene vil innebære i praksis for de involverte parter. Dette for å sikre at ansatte innen de ulike instanser og tjenester forstår sine plikter og oppgaver, samt at brukere av tjenestene skal ha god kunnskap om hvilke plikter tjenestene har og eventuelt egne respektive rettigheter.

Når det utarbeides mer stringente og koordinerte samarbeidsvilkår for systematisk arbeid med barn og unge, bør dette arbeidet baseres i stor grad på barn og unges behov. Dette bør også ligge til grunn når selve samarbeidet mellom involverte instanser igangsettes og i den videre fremdrift samt evaluering av arbeidet. Hva som er barn og unges behov, herunder barnets beste, bygger på både hva barn sier selv og forskning. Vi støtter derved forslag om at barn skal involveres i utforming og gjennomføring av oppfølgingsarbeid, samtidig som vi mener det er viktig å bygge arbeidet også på forskningsresultat. Dette blir særlig relevant sett i lys av den foreslåtte evalueringen av de forslag som vedtas. Vi støtter at en slik evaluering gjennomføres etter en tidsramme på 4-5 år, og anbefaler at en slik evaluering gjennomføres grundig. For å få til det er det nødvendig at initierte og gjennomførte tiltak dokumenteres og at evalueringen gjennomføres av eksterne forskere og andre fagpersoner med relevant kompetanse.

Under presenteres innspill til utvalgte hovedforslag.

Harmonisering av samarbeidsplikt tilknyttet enkeltbarn

Vi støtter en harmonisering av regelverket tilknyttet enkeltbarn, inkludert opplysningsplikt til barnevernstjenesten med bestemmelsene som gjelder for de andre velferdstjenestene. Samtidig ønsker vi å peke på at en samarbeidsplikt henspeiler at tjenestene er pliktet til å ha et koordinert samarbeid fremfor at enkeltbarnet har en rett til at dette blir gjort. Så lenge samarbeidet kun er en plikt fremfor en rett, vil det tilsi at enkeltbarnet/dennes pårørende ikke har klageadgang. Vi mener at det å koordinere tjenester rundt enkeltbarn/-familier er så viktig at det også bør være en rett med klageadgang. Hvis ikke, tilsier systemet at enkeltbarnet/-familien sin situasjon eventuelt må forverres i så stor grad at en klageadgang utløses først etter at en individuell plan (IP) er utformet og ikke fulgt, eller at det utløses via barnekoordinator. Dette vil kunne medføre at mange barn som kan ha god nytte og sterkt behov for koordinerte tjenester ikke vil få dette. Videre bør det presiseres hva som er minstekrav for en etablering av en samarbeidsplikt.

Når det gjelder virkeområdet for samarbeidet, synes det som om begrepet samarbeid forstås i bred forstand, altså mellom velferdstjenester på tvers av sektorer og på ulike nivå i samme sektor. Det vil kunne bli utfordrende for eksempel for skole og SFO som er i samme sektor. Videre vil vi påpeke viktigheten av å fokusere på overgang også fra grunnskole til videregående skole. Det er sentralt å etablere godt samarbeid også innad i sektorene, ikke bare mellom sektorer. Vi mener derfor at det bør være et helhetlig perspektiv og at en må se arbeidet i videre sammenheng og at for eksempel sektorene på utdanning, inkludert voksenopplæring, sees på i en helhet. Dette vil kunne påvirke implementering av de tiltak som igangsettes, gjennomføres og evalueres.

Harmonisering av regler om oppmerksomhetsplikten og opplysningsplikten

Vi støtter at det arbeides mot en harmonisering av regler tilknyttet oppmerksomhetsplikten og opplysningsplikten. Det er viktig å strukturere reglene slik at det lettere kan forstås at de ikke bare omhandler barnevern, men også sosialtjenester. Samtidig er det ønskelig med mer utvidet innhold i oppmerksomhetsplikten slik den nå foreligger. Oppmerksomhetsplikten kan med fordel settes på videre og flere problemstillinger. Innhold bør tydeliggjøres. Tjenester utover barnehage og skole bør inkluderes. For eksempel vil det være relevant at andre tjenester har plikt til å være oppmerksomme og opplyse dersom de kommer i kontakt med en som har vært utsatt for mobbing. Å koble på tverrfaglige samarbeidspartnere er viktig i slike saker, og det er helt sentralt å ha rask og sømløs involvering av andre tjenester (Tharaldsen, 2020; Grini og Tharaldsen, 2018; Tharaldsen med kolleger, 2017).

Oppmerksomhetsplikten synes i stor grad å koordinere med meldeplikt. Det vil også være fordelaktig om en slik plikt utløste en aktivitetsplikt. Dette er ikke parallelle plikter, noe vi mener kan tydeliggjøres. Vi mener videre at et godt alternativ er å utvikle oppmerksomhetsplikten og opplysningsplikten til å bli en samlet plikt, slik at det er en oppmerksomhets- og opplysningsplikt som går over i en samarbeidsplikt. Da vil en slik felles plikt om å være oppmerksom og opplyse være en nedre terskel for å identifisere enkeltbarns behov på et tidlig tidspunkt og raskt få satt i gang samarbeid med nødvendige tjenester og instanser for å imøtekomme barnets behov.

Vi foreslår at det lages en systematisk oversikt for å gjenspeile prosessen i samordningen av velferdstjenester. En slik oversikt vil kunne vise hvordan arbeidet bygges opp fra oppmerksomhets- og opplysningsplikt og samarbeidsplikt på individnivå, over til involvering av koordinator/-barnekoordinator, individuelle planer og det videre systemrettede arbeidet kommunen har ansvar for.

Kommunens samordningsansvar

At foreldre per i dag opplever store forskjeller i tjenester og omfang basert på hvilken kommune de bor i, er en stor utfordring. Det er derfor veldig bra at dette tas tak i ved at det etableres et samordningsansvar tilknyttet ulike tjenester for målgruppen. At kommunen har plikt til å avklare hvilken tjeneste som skal samordne tjenestetilbudet dersom barnet/den unge mottar tjenester fra flere og i tillegg har plikt til å samordne kommunale tjenester med fylkeskommunale, statlige og relevante private velferdstjenester er bra. Det er viktig med en tydelig ansvarsfordeling slik at det til enhver tid er klart hvem som har ansvar for å utføre hvilke oppgaver. Samtidig er det utfordrende å vite hvem som konkret skal definere behovet som danner utgangspunkt for arbeidet som skal igangsettes og gjennomføres. Dette bør tydeliggjøres slik at det er lett forståelig for involverte parter samtidig som en slik spesifisering vil tydeliggjøre ansvarsfordelingen.

Ettersom dette er en plikt som ligger hos kommunen, og ingen rett enkeltbarnet har, er det heller ingen klageadgang. En plikt innebærer oppfølging via tilsyn. Dette mener vi at kan skape uønskede utfordringer, og foreslår derfor at alle rettigheter er på plass med tilgang på klageadgang. Vi mener at samordningen bør være en rett for enkeltbarnet og dennes pårørende. Utfordringer som kan være relevante innen enkeltsaker som fordrer viktigheten av klageadgang, vil kunne være når involverte parter er uenige, eller dersom barnets behov ikke dekkes tilstrekkelig. Dersom det likevel beholdes som en plikt og ikke en rett, bør det tydeligere fremkomme hvem som kan be om tilsyn og når.

Vi mener videre at ettersom forslaget gir kommunen samordningsansvar, herunder plikt til å ha dette ansvaret, står en fremdeles i fare for at barn og deres familier vil oppleve store forskjeller også i fremtiden. Dette som følge av at kommunen implisitt vil ha ansvar for å avklare hvilken velferdstjeneste som skal samordne de tjenester som tilbys. Et visst handlingsrom på kommunalt nivå er nødvendig som følge av demografiske og geografiske forskjeller i landets kommuner. Samtidig ser vi behov for noe mer rammer, retningslinjer og struktur for å utvikle systemet om samordning av tjenester på en slik måte at en unngår uhensiktsmessig ulikhet i tjenester og omfang. I forslaget beskrives det at det ikke vil medføre endring der det allerede er samordningstjeneste/koordinatorordning. Vi mener de foreslåtte regelendringer må sees i lys av både ny og allerede etablert praksis, da en manglende åpning for eventuell endring vil vanskeliggjøre det å sikre at det blir likt i alle kommuner. Vi foreslår videre at en måte å sikre arbeidet på er å utforme en forskrift med mer detaljer for å unngå ulik praksis, som høringen selv belyser som urovekkende ved dagens praksis.

Det er flere skjønnsbegrep i høringsnotatet som kan skape utfordringer i praksis. I notatet står det at de barn/unge som kommunen er pliktet til å samordne tjenester for, skal ha utfordringer av «alvorlig» karakter. Men hvem definerer «alvorlig»? Hvem bestemmer hva som er nødvendig og på bakgrunn av hva? At en så viktig regelendring vil kunne baseres på en skjønsmessig vurdering, vil kunne gjøre ordningen sårbar for enkeltbarnet. Vi ønsker at en tydeligere presisering av hvem ordningen skal gjelde for kommer frem. Det vil også styrke systematikken i arbeidet slik at en unngår situasjoner hvor arbeidet ikke iverksettes, men hvor samordnede tjenester ville ha vært avgjørende for enkeltbarnet.

Når det gjelder hvem kommunen har mulighet til å involvere i samordningen de har ansvar for, mener vi det bør være mulig for kommunen å også involvere skolen. Dette gjelder alle skoler og hele læringsløpet, fra barneskole og ut voksenopplæring inkludert friskoler med flere.

Begrepsbruken i beskrivelsen av dette ansvaret kan tidvis være forvirrende. I forslaget benyttes samordne fremfor å koordinere. Det kan være vanskelig for brukere av tjenestene å vite forskjellen og vi anbefaler derfor en tydeliggjøring av begrepsbruken.

Dersom regelverksendringene blir vedtatt sentralt, er det nødvendig med en god evaluering. Til dette trengs både ressurser, midler og fagkompetanse. Brukere av tjenestene bør være inkludert i evalueringen, og en slik evaluering bør være et krav. Hvis mulig, bør en planlegge evalueringen i forkant av en eventuell iverksetting av regelverksendringene slik at en får dokumentert hva som er status i forkant av endringer. Dette er nødvendig for å kunne si noe om det endringsarbeidet som regelverksendringene vil kunne medføre, da det gir et sammenlikningsgrunnlag med utgangspunktet i forkant av endringene. En evaluering fordrer god dokumentasjon av initierte og gjennomførte tiltak, og bør utføres av eksterne med god kompetanse på området.

Innføring av barnekoordinator

Å ha rett til barnekoordinator for familier med barn, eller som venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne er viktig. Å inkludere familier som venter barn kan gi trygghet i en ellers utrygg tilværelse for gjeldende familier. Vi støtter derfor at denne målgruppen inkluderes. En utfordring med rett til barnekoordinator er imidlertid at den i høringsnotatet er beskrevet på en måte som gjør at barn som ikke umiddelbart faller inn under kategorier som tilsier alvorlig sykdom/skade eller psykiske plager/sykdom inkluderes. Disse kan derfor stå i fare for å ikke bli inkludert i arbeidet som omhandles av forslaget. Det bør derfor tydeliggjøres at barn og unge som enten har slike utfordringer, eller står i fare for å utvikle dem, også blir tydelig inkludert i ansvarsområdet til tjenesteyterne.

Slik det er beskrevet i høringen skal det være krav om alvorlig sykdom, skade, eller nedsatt funksjonsnedsettelse for å ha rett til en barnekoordinator. Disse funksjonsnedsettelsene skal medføre alvorlige konsekvenser for den enkelte pasient både fysisk og psykisk. Vi mener at kravene om rett til en barnekoordinator er satt svært høyt, og barn med psykiske helseplager inkluderes ikke nødvendigvis når det gjelder retten til en slik koordinator. Det kan også medføre at diagnoser blir stilt unødig for å få utløst samordningsplikten. Tallet på barn og unge som har en psykisk lidelse er allerede høyt og utviklingen de senere år har vært bekymringsfull (Bakken, 2020). 7 -23% av barn og unge har en slik lidelse, hvorav 7% av disse får behandling i spesialisthelsetjenesten (FHI, 2018). Psykiske helseplager viser seg ofte i løpet av barne- og ungdomsårene (Bru med kolleger, 2016). I tenårene er det en betydelig økning av psykiske helseplager, spesielt blant jenter (Bakken, 2019). 20% opplever så sterke symptomer at det plager dem i hverdagen, og 8% får en psykiatrisk diagnose (FHI, 2018).

Videre utsettes altfor mange barn og unge for fysisk og psykisk vold eller seksuelle overgrep. Hvert 20. barn har opplevd alvorlig fysisk vold, de fleste av disse gjentatte ganger (Barneombudet, 2018). 1 av 5 jenter har vært utsatt for en form for seksuelle overgrep i barndommen, og 1 av 10 gutter oppgir det samme (Barneombudet, 2018). Disse barna er overrepresentert blant dem som faller fra i skolen, og i statistikk fra barnevern, psykisk helsevern, rus og kriminalomsorg (Barneombudet, 2018). De har også større risiko for å utvikle psykiske helseplager/lidelser (Barneombudet, 2018). Ekspertgruppen som Barneombudet satte ned i forhold til utarbeidelse av rapporten «Hadde vi bare fått hjelp tidligere hadde alt vært annerledes», var satt sammen av barn og unge som selv hadde vært utsatt for vold og overgrep. De var tydelige på at det er essensielt for deres liv at de får hjelp tidlig.

Barn og unge som har psykisk lidelser vil stå i fare for nedsatt livsutfoldelse gjennom hele livet. De barna/familiene som har størst vansker i forhold til sin psykiske helse vil ha stor nytte av barnekoordinator som beskrevet i høringsnotatet. Vi ønsker derfor at også denne målgruppen eksplisitt inkluderes, og at dette tydeliggjøres i regelendringene. Vi ønsker også at andre målgrupper inkluderes. Dette som følge av at sårbare barn og unge står i økt risiko for å utvikle eksempelvis psykiske lidelser dersom de ikke får rett hjelp til rett tid. Rett hjelp til rett tid beskrives som et formål i forslagene. Vi mener dette med fordel kan tydeliggjøres. Å intervensere på et tidlig tidspunkt i

livsløpet til barn i risiko for å utvikle alvorlig sykdom, barn som lever i hjem med vold, eller barn som er utsatt for mobbing vil en samordning av tjenester kunne bidra sterkt til. Vi vet for eksempel at barn og unge som har vært utsatt for mobbing står i stor risiko for å utvikle negative senskader som følge av mobbingen (Breivik med kolleger, 2017). Gode måter for å følge opp disse på er blant annet gjennom systematisk oppfølgingsarbeid på skolen hvor tverrfaglig kompetanse er inkludert og det arbeides godt mellom ulike instanser tilknyttet oppfølgingsarbeidet, eksempelvis mellom skole- og helsesektor (Tharaldsen med kolleger, 2017; Tharaldsen, 2020). Det samme gjelder for barn og unge som er utsatt for vold eller andre krenkelser. Følgene slike skader kan få for barn og unge er alvorlige. Videre sammenfaller flere av de behov disse målgruppene har, og tidlig intervensjon er viktig (Tharaldsen med kolleger, 2017; Barneombudet 2018). Forslaget bør derfor eksplisitt inkludere målgrupper som dette, som ikke er så tydelige med tanke på fysiske funksjonshemninger.

Når det gjelder forslaget om at enkeltbarnet har rett til barnekoordinator til barnet/ungdommen er 18 år, synes det hensiktsmessig å utvide aldersgrensen på dette punktet. Ved 18 års alder går de fleste ungdommer i videregående skole. De fyller 18 i VGII. Det betyr at retten til barnekoordinator vil frafalle i en sårbar periode i ungdommenes liv, hvor de skal ta større personlige, sosiale og karrieremessige avgjørelser med tanke på egen fremtid. Perioden er også svært sårbar med tanke på frafall fra videregående skole. Overgangen mellom trinnene i videregående opplæring er generelt sett kritiske med tanke på frafall, særlig fasen i overgangen etter VGII (Frøseth med kolleger, 2010). Dette er en sårbar fase også for mer spesifikke målgrupper, som eksempelvis skolefaglig motivasjon hos elever som opplever usikkerhet rundt læreplasser (NOU, 2018:15). Vi mener derfor at retten til barnekoordinator bør gjelde ut videregående skole eller alder tilsvarende antatt gjennomført videregående skole.

At høringen legger til rette for at enkeltbarnet skal involveres i arbeidet med å utforme tjenestetilbud og når tjenester gis er bra. Barn/unge kan sette ord på de utfordringer som de står ovenfor, som igjen vil være viktig for å tilpasse tilbudene og tjenestene som planlegges og gjennomføres. Dette har vist seg for målgrupper vi mener regelendringen vil kunne ha positive ringvirkninger for, deriblant for de som har vært utsatt for mobbing (Tharaldsen med kolleger, 2017; Tharaldsen med kolleger, 2018).

Videreføring av koordinatorordningen

Når det gjelder punktet om vanlig koordinatorordning fremmes det at skolen kun skal ha medvirkningsplikt og ikke utarbeidelsesplikt av individuelle planer. Vi mener det vil være hensiktsmessig å involvere skolene i større grad og gjennom andre mekanismer. Vi mener derfor det vil være hensiktsmessig å vurdere hvorvidt skolen bør være tjenesten som har plikt til å utarbeide en slik plan, gjerne i samarbeid med andre tjenester. At skolen er involvert i større grad med systemrettet arbeid for sårbare barn og unge er viktig. En måte å få dette til på er at skolene har en psykososial koordinator som har slike planer som ansvarsområde. At skolene har en psykososial koordinator med et overordnet ansvar for elevenes psykososiale oppfølging er viktig, sett i lys av forskning på området (Tharaldsen med kolleger, 2017; Tharaldsen med kolleger, 2018; Tharaldsen, 2020). En slik arbeidsmetode vil styrke det administrative i skolen. Vi er klar over at dette vil medføre behov for økte ressurser i skolen, men det vil gjøre skolene forpliktet til å arbeide systemrettet rundt enkeltbarnet der barnet er. Dette vil kunne medføre at eventuelle behov for samordnede tjenester, eller andre behov, vil bli fanget opp på et tidlig tidspunkt. Vi mener videre at ansvarsoppgavene som vil ligge i rollen som psykososial koordinator ikke bør ligge hos kontaktlærer, men blant medlem av skolens ledelse. Det bør videre gis tydelig veiledning på et slikt ansvar for å sørge for at det gjennomføres på best mulig måte. Slik kompetanse kan styrkes i dialog med fag- og forskningsmiljø.

Videreføring og harmonisering av regler om, samt felles forskrift for, individuell plan
Språk er betydningsfullt, også i regelendringer. Når det gjelder individuell plan fremmet Bufdir i 0-24-
arbeidet at individuell plan bør kalles samarbeidsplan. Dette mener vi er et godt forslag som bør
vurderes også inn i gjeldende forslag.

Vi mener også at en videreføring og harmonisering av regler for individuell plan er bra. At en
utvidelse for lov om samarbeidsavtalene er videreført i helse og ikke overført til skole er også
hensiktsmessig. Det samme gjelder hjemmel for tilsyn. Vi støtter dermed disse videreføringene.

Som nevnt over stiller vi spørsmål ved hvorfor individuell plan, eventuelt kalt samarbeidsplan, ikke er
skolens plikt å utforme. Vi mener videre det er hensiktsmessig at utarbeidelsen av en slik plan bør
være en rett for barnet, og ikke bare en plikt som ligger hos tjenestene rundt. Dette da det vil
fremme barnets beste. Vi mener derfor det er bra at individuelle planer er en lovfestet rett som kan
påklages.

Utvidelse av ordning med samarbeidsavtaler i helse- og omsorgstjenester

I høringsnotatet foreslås en utvidelse av ordningen med lovpålagte samarbeidsavtaler mellom
kommunale helse- og omsorgstjenester og spesialisthelsetjenesten. Vi mener en slik utvidelse er bra.
Samtidig mener vi at forslaget kan styrkes ved å ha en tydeligere konkretisering av hva dette
medfører. Å beskrive tydeligere hva utvidelsen av ordningen betyr i praksis, tidsperspektiv i ulike steg
i ordningen og hvorvidt det foreligger frister for samarbeidsavtaler, kan med fordel beskrives.

Regler om taushetsplikt og barns medvirkning

Når det gjelder regler om taushetsplikt, er det viktig å videreføre krav om samtykke slik
høringsnotatet tilsier. Samtidig vet vi i dag at taushetsplikten vanskeliggjør samarbeid på tvers av
sektorer i oppfølgingen av barn og unge med behov for sammensatte tjenester. Dette gjelder både
innad i skolen (for eksempel dialog mellom lærer og helsesykepleier) og mellom skolens ansatte og
ansatte i helsesektor (Tharaldsen med kolleger, 2017; Tharaldsen med kolleger, 2018). Vi oppfordrer
til at det tas hensyn til dette og at det tilrettelegges for samarbeid mellom tjenester hvor det
muliggjøres en dialog rundt enkeltbarn uten å overtre taushetsplikten samtidig som arbeidet som
planlegges gjennomført ikke hindres av samme plikt.

Referanser

Bakken, A. (2020). Ungdata 2020. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 16/20.

Bakken, A. (2019). Ungdata 2019. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 9/19.

Barneombudet, (2018):

<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Hadde-vi-fatt-hjelp-tidligere-hadde-alt-vaert-annerledes.pdf>.

Breivik, K., Bru, E., Hancock, C., Idsøe, E. C., Idsøe, T., & Solberg, M. E. (2017). A bli utsatt for
mobbing. En kunnskapsoppsummering om konsekvenser og tiltak. Stavanger:
Læringsmiljøsentret.

Bru, E., Idsøe, E. C., & Øverland, K. (Eds.). (2016). *Psykisk helse i skolen*. Universitetsforlaget.

FHI, (2018): <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/>.

Frøseth, M.W., Hovdhaugen, E., Høst, H. og Vibe, N. (2010). En, to...tre? Den vanskelige overgangen.
Evaluering av Kunnskapsløftet. Fra andre til tredje år i videregående opplæring. RAPPORT
21/2010. NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

Grimi, N. og Tharaldsen, B. K. (2018). Systematisk oppfølging etter mobbing. *Bedre skole* 4, 52-57.

NOU (2018:15). Kvalifisert, forberedt og motivert. Et kunnskapsgrunnlag om struktur og innhold i videregående opplæring. Kunnskapsdepartementet.

Tharaldsen, K.B., Lunder, M.M., Grimi, N., Vangsnes, E.N. & Bru, E. (2018). *Oppfølging av barn og unge som har blitt utsatt for mobbing. Rapport fra fagseminar 4.-5. desember 2017*. Stavanger: Læringsmiljøsentret.

Tharaldsen, K. B., Slåtten, H., Hancock, C. H., Bru, E., & Breivik, K. (2017). *Å ivareta barn og unge som har blitt utsatt for mobbing. Erfaringsbasert kunnskap om utforming og organisering av tiltak*. Stavanger: Læringsmiljøsentret.

Tharaldsen, K.B. (2020). Following up Previously Bullied Pupils: How can Schools Ensure a High-Quality, Systematic Approach? *International Journal of Developmental Science*, 14 (in press).